

MITI SLOVENSKE DRUŽBE, MITI ETNOLOŠKE VEDE

Miti so skupek zelo starih simbolov in naj bi predstavljali razsežnost človekove realnosti in dojemanja sveta. V njih odseva

človeška psiha, kajti arhetipi, ki se v mitih pojavljajo, so človeku prirojeni. Vsaka figura mita predstavlja določeno psihično funkcijo in se izraža v simboliki, npr. zmage ali poraza junaka v boju s pošastjo določenega in določljivega pomena.

Mit o boju med junakom in zmajem je tudi eden izmed najosnovnejših mitov; lahko rečemo, da je arhetip v človekovem načinu mišljenja.¹ Prav to je osnovni mit mesta Ljubljane, katere simbol je zmaj, ki ga premaga sv. Jurij.

Ljubljanski grb.

Globinski pomen mitov lahko prepoznamo prek simbolov, ki jih oblikujejo oz. sestavljajo. Človeška družba, ki jo proučuje tudi etnologija, prav tako nastaja in se oblikuje po določenih simbolnih sistemih – zavednih ali nezavednih. Gre za določene arhetipe v načinu mišljenja, ki jim lahko sledimo tako

v družbenih kot ideoloških institucijah. Človek je namreč – kot je zapisal sloviti nemški antropozof Ernst Cassirer² – predvsem "animal symbolicum" in ne toliko

"animal rationale". Šele tako lahko razumemo njegovo specifično različnost od drugih živih bitij, od katerih se loči predvsem po posebnih značilnostih svojega mišljenja, ki odpirajo pot do civilizacije. Človek namesto da bi upravljal s stvarmi samimi, ves čas razpravlja sam s seboj. Tako se je zavil v lingvistične oblike in artistične podobe, v mitične simbole ali religiozne rituale, da stvari in pojave vidi le skozi ta medij. Celó v praktičnem svetu ne živi v svetu dejstev ali v skladu s svojimi potrebami ali željami, temveč sredi imaginativnih čustev, upanj, strahov, iluzij, deziluzij, v svojih fantazijah in sanjah.

Evhemer, grški filozof iz 4. stoletja pred n. š., je videl v mitih ponazoritev preteklega življenja ljudstev; mit naj bi bil poetizirana zgodovina, dramaturgija družbenega življenja, ki se je simbolično odigravalo na ravni bogov. Tudi našo zgodovino bi lahko mitizirali. Miti torej niso le poetizirana zgodovina primarnih civilizacij, arhetipsko mišljenje je prirojeno vsem, tudi sodobnemu človeku, pa čeprav živi v tehnokratski družbi v času splošne globalizacije.

Slovenski grb.

V slovenskem grbu je upodobljena gora, naš najvišji vrh – Triglav. Gora kot simbol predstavlja prebivališče bogov, skrivališče zakladov. V gori spi junak, ki se bo – ne glede na to, ali je kralj Artur ali naš kralj Matjaž – vrnil med ljudi in jim prinesel blaginjo. V slovenskem grbu je tudi morje, ki simbolično povezuje sveto; po njem odpelje "črn zamorc" Lepo Vido v svoje kraljestvo.

Slovenskih simbolov oz. znamenj pa je še veliko, od lipovega drevesa in lipovega lista, prek knežjega kamna, vojvodskega prestola, zlatoroga, nageljnov (v Gorici bi rekli – vrtnice), do kozolca, panjskih končnic, kurentov, lipancev in danes – ko ljudje radi sanjajo o mesečni renti – lahko k vsemu temu prištejemo še dobre vile in še bi lahko naštevali.

Etnologija in socialna oz. kulturna antropologija sta vedi, ki interpretirata in razlagata človeške kulture in človekovo družbo, saj je bilo že od vsega začetka jasno, da je etnologija (kakor tudi sociokulturna antropologija) veda o človeku kot članu ljudske skupnosti. Potemtakem so ji miti in simboli človeških družb še kako blizu, celo tako blizu, da so bili v njih inspirirani tudi začetki teh

¹ Prim.: V. Ia Propp, *Le radici storiche dei racconti di fate*, Torino 1949, 431.

² E. Cassirer, *The Philosophy of Symbolic Forms II.: Mythical Thought*, New Haven, London 1965.

Kralj Matjaž, ilustr. Gvido Biroła, V: Vinko Möderndorfer 1957: Koroške pripovedke. Ljubljana.

disciplin. Na področju filozofije sta jih vzpodbudila Giovanni Battista Vico (1668-1744) in Johann Gottfried Herder (1744-1803) s povpraševanjem po "esencializiranjem nacionalnem značaju" in s povečevanjem ljudskega mitopoetičnega izročila. Tako je začela etnologija svojo pot s prepoznavanjem etnij in narodov. Zanimali so jo predvsem človekova ustvarjalnost, jezik in znanje, zato se je že razmeroma kmalu uveljavila angleška beseda "folklor", ki je v Angliji pomenila ljudsko vedenje in znanost o njem. Folklor – čeprav kot termin obremenjena s številnimi negativnimi prizvoki in predsodki – se je torej pojavila na začetku etnološke vede oz. sociokulturne antropologije.

V času, ko so antropološke raziskave dosegle svojo zrelost – kot študij "koloniziranih drugih", se je tudi prvič pojavila akademsko obeležena folklor – kot študij "domače eksotike", ki jo je še bilo mogoče najti v ruralnih predelih domovine. V obeh primerih imamo opraviti z raziskovanjem nekakšne "otroške faze" človeške zgodovine, torej s poetizirano zgodovino, in spet smo pri mitih.

V svetu so začela nastajati prva društva te vede. Prvo večje evropsko tovrstno društvo je bilo "Ethnological

Lepa Vida, ilustr. Anton Koželj, V: Jakob Sket 1912: Slovenske balade in romance. Celovec.

1000 skodelic
za kupce kompletov 10-ih srečk

DOBRE
VILE

Žrebanje vsak ponedeljek!

Izpolnjeni kupon lahko izročite prodajalcu ali pa v kuverti pošljite na naslov:
Športna loterija d.d., Cigaletova 15, 1000 Ljubljana.

Komplete srečk lahko naročite tudi
po telefonu: 174 88 88
ali internetu: www.sportna-loterija.si

Dobre vile, srečke 1999.

Society of London" (1843). Podobna društva so bila ustanovljena v Parizu (1858), Berlinu (1869) in na Dunaju (1870). V Ameriki so ustanovili društvo "American Ethnological Society" (1842), ki se je leta 1902 inkorporiralo v "American Anthropological Association". V Evropi so zasnovali "Societe Internationale d'Ethnologie et de Folklore" in "European Association of Social Anthropologists". Imena vede se torej izmenjujejo, predmet raziskav pa je – široko gledano – isti.

France Mihelič: Kurenti

Tudi pri nas oz. na ozemlju bivše Jugoslavije so nastajala etnološka in folkloristična društva, ki so se uspešno združevala. Razprave okoli terminologije pa še vedno povzročajo spore in najrazličnejše nerodnosti. Še največ nepotrebne navlake se je nabralo okoli besede "folklor", ki je angleška tujka in je povezana s številnimi družbenimi in političnimi predsodki in bolj pejorativnimi konotacijami, od nacionalističnih do komercialnih, zato bi se neanglosaksonski narodi lahko vprašali, ali naj še uporabljajo ta izraz v stroki.

Prav pa je, da ločimo med etnologijo in etnografijo. Slednja nas popelje do etnološke študije in je ena izmed pomembnih nivojev etnološkega oz. kulturno-antropološkega raziskovanja ter predstavlja eno izmed

Trikotnik etnološkega raziskovalnega dela; v ozadju naslovnica Zbornika s posvetovanja v Brežicah: Etnologija in sodobna slovenska družba. Brežice 1987.

Narodopisna razstava Československa, 1895.

točk v trikotniku poglobljene etnološke študije (etnografija, primerjava, kontekstualizacija).

Kaj se je torej dogajalo v naši stroki v preteklosti in kaj se dogaja danes? Etnologija je bila pravzaprav že od začetka zasnovana kot veda o nacionalnih simbolih – tj. o ljudskih pesmih, pripovedih, nacionalno estetiziranih stavbah, narodni noši in podobnem. V ta namen so organizirali tudi številne mednarodne razstave v smislu nacionalnega duha in nacionalne duše, npr. v Pragi (1895), Parizu (1867) in drugod. Ustanavljali so nacionalne oz. etnografske muzeje, matice in razne komisije. Po vojni je bilo treba za obnovo precej te estetizirane tradicije ponovno zbrati; pri nas so takšne akcije potekale predvsem pod okriljem Slovenskega etnografskega muzeja. Kasneje so začeli raziskovalci vedo usmerjati v študij današnjega, predvsem mestnega načina življenja, konzumacija etničnega pa se je preselila v turizem, folklorne skupine, poustvarjalce ljudskega izročila in v trgovine. Vendar pa raziskovanje vsakdana in današnjega načina življenja – kot se je pogosto izkazalo pri nas – ni povsem zadovoljilo niti stroke niti družbe. Zdi se, da bi s pomočjo novih metod in usmeritev veda morda lažje približala človeku in družbi, ki še vedno živi v svojih mitih.